

UN ENTERRAMENT NEOLÍTIC A VIMBODÍ: LA CISTA DEL COMELLAR DEL MAS DE BAIX I EL NEOLÍTIC A LA CONCA DE BARBERÀ

J.M. MIRÓ, A. BLANC*, J. M. GABARRÓ*, J. LI. GRAS*,
J. RIBAS*, C. VALLÈS*, E. VALLÈS* i M. VALLÈS*

INTRODUCCIÓ

L'objectiu d'aquest treball és donar a conèixer un enterrament neolític en cista a Vimbodí (Conca de Barberà) que ha restat pràcticament inèdit durant dues dècades.

La localització de la sepultura, com ha succeït en molts casos, fou originada per uns treballs agrícoles. La primera quinzena de febrer de 1974, mentre es realitzava el desfonament d'una vinya —propietat, en aquells moments, de la senyora Magdalena Amigó—, la rella del tractor quedà enganxada a una *roca*. Una vegada moguda aquesta pedra, el tractorista va adonar-se que es tractava d'una llosa que cobria una cista amb un esquelet en el seu interior. Avisat tot seguit el mossèn de Vimbodí, Àngel Bergadà, aquest, juntament amb un grup de joves del poble, *recuperà* sense cap tipus de registre ni metodologia les restes humanes i materials de l'interior de la cista.

Al cap de poc, informaren els membres de l'Equip de Recerques de Tarragona —integrat en la Reial Societat Arqueològica Tarraconense—, els membres del qual van realitzar una meritòria tasca de documentació de l'estructura i del material arqueològic que, finalment, fou dipositat, el 9

* Membres de l'Equip de Recerques, integrat en la Reial Societat Arqueològica Tarraconense.

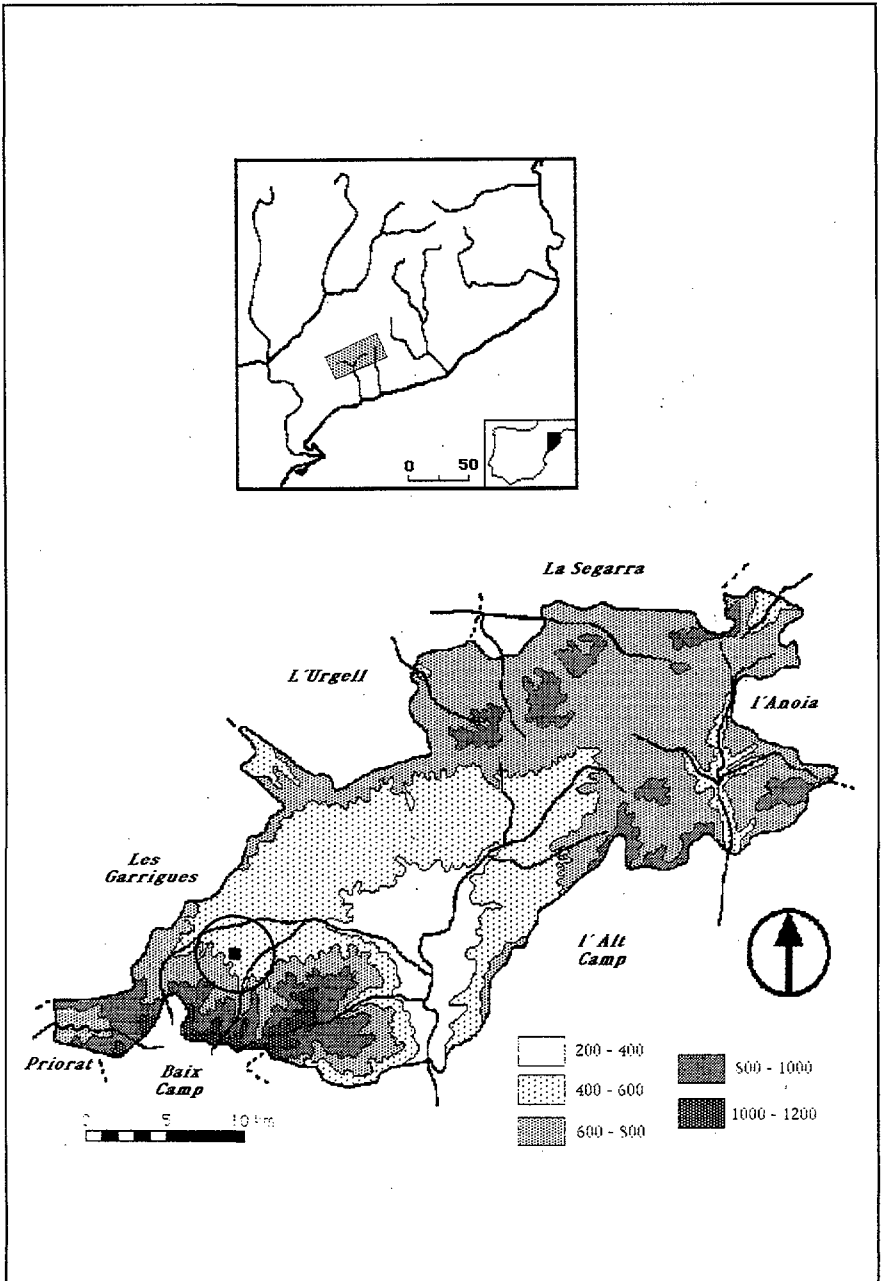

Fig. 1. Situació del jaciment

d'agost de 1979, al Museu Provincial de Tarragona. Avui en dia, les restes de la cista del Comellar del Mas de Baix estan perfectament integrades a l'exposició permanent del Museu-Arxiu de Montblanc.

SITUACIÓ I CONTEXT GEOLÒGIC

La cista era situada al terme de Vimbodí, a la partida anomenada del Comellar¹ del Mas de Baix i que es troba a l'esquerra de la carretera que va de Vimbodí a Riudabella. Les coordenades UTM són: CF361829 i a uns 540 metres sobre el nivell del mar (*Fig. 1*). El sepulcre era concretament ubicat en una petita fondalada, al costat dret de l'antic camí que des del Mas de Baix menava a la població de Vimbodí. D'ençà uns deu anys —quan la partida del Mas de Baix va passar a les mans de l'empresa Torres— ha sofert diverses modificacions i rebaixos que han desgavellat l'antiga topografia de la finca.

El terme de Vimbodí es troba al SW de la comarca de la Conca de Barberà, i s'estén pels vessants septentrionals de les serres de Prades, les valls del riu Milans i el barranc del Titllar (*Fig. 2*) —ambdues valls constitueixen els afluents de la capçalera del riu Francolí— i el coll de Tarrés, que comunica la Conca amb la comarca de les Garrigues. L'entorn immediat del jaciment (*Fig. 2*) comprèn dues unitats morfoestructurals ben diferenciades (Casassas *et alt.*, 1988); (Planas, 1988). La primera unitat —tot just on era situada la cista— correspon al terciari de la Depressió Central (oligocè), constituït per sediments continentals, majoritàriament detrítics, com margues ocre i roges amb clapes de conglomerats i gresos. La segona unitat pertoca al relleu tabular de les serres de Prades que s'alcen al sud del jaciment. El sòcol paleozoic (carbonífer) és format per pissarres grises i arenoses, mentre que en la cobertura triàsica (Buntsandstein i Muschelkalk) els materials són dolomies, calcàries, conglomerats i gresos.

El fort graó altitudinal que representen les serres de Prades ha donat lloc a *pedemontes* i cons de dejecció tant de formació antiga com moderna i dipòsits al·luvials subactuals. Cal destacar que no gaire lluny afloren materials de l'eocè (argiles vermelles amb guixos) que contenen nòduls de sílex (Mas Soler, Mas de Móra-ermita de Sant Miquel).

DESCRIPCIÓ DE L'ESTRUCTURA FUNERÀRIA

Per les característiques que tot seguit descriurem, el sepulcre del Comellar del Mas de Baix pertany al tipus 3 de Ripoll i Llongueras: caixa de

1. Derivat de *coma*: depressió més o menys pregona i planera en terrenys de muntanya (Bofarull, 1991, 80).

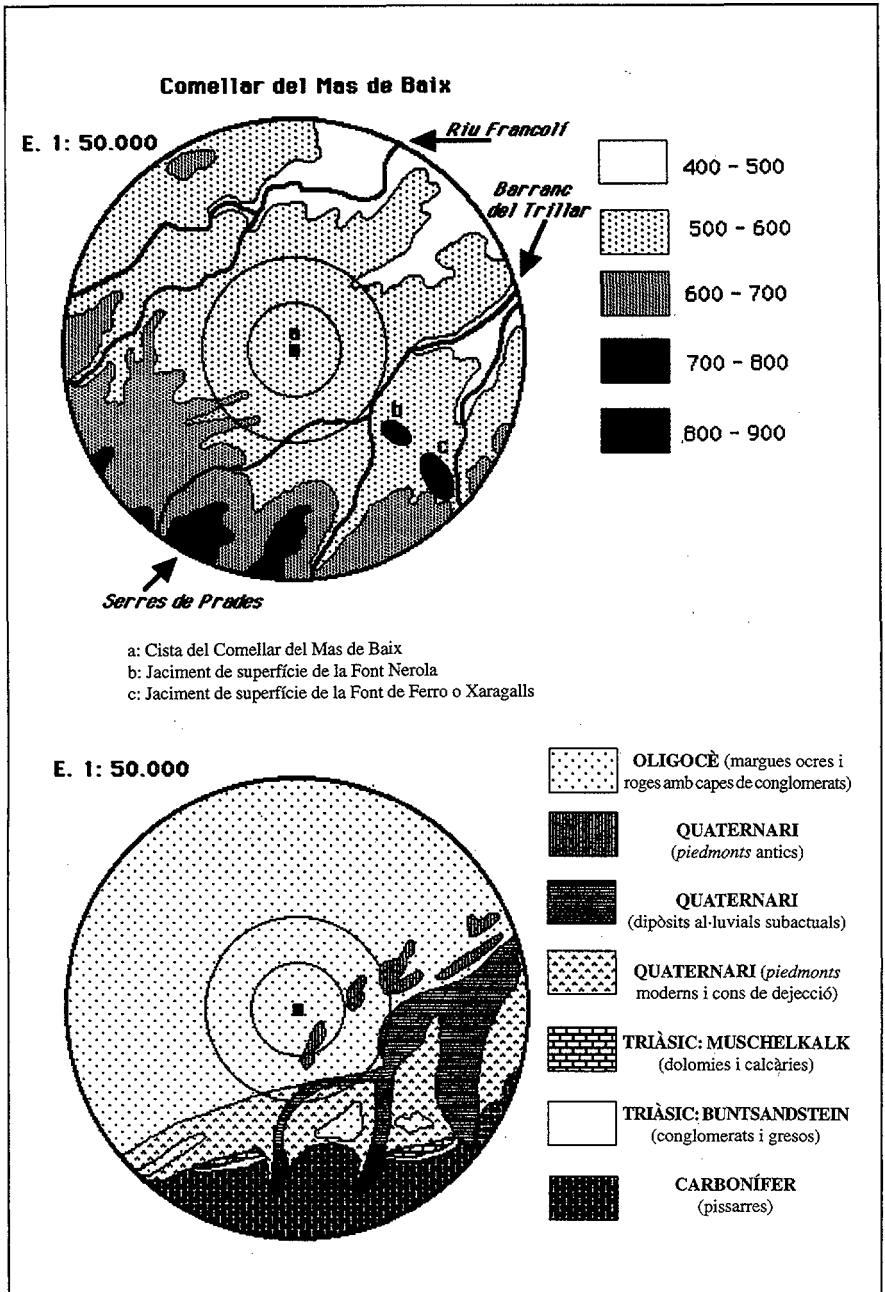

Fig. 2. Esquema del context geològic

lloses (Ripoll & Llongeras, 1963) (Llongeras, 1981, 164) i al tipus 5 de Muñoz: *fosa revestida con losas planas* (1965, 240).

La fossa, de forma rectangular (*Fig. 3*), fou excavada en un primer nivell de graves d'uns 20-30 cm de gruix i en una segona capa de margues argiloses d'uns 40-50 cm de potència fins a arribar a la roca mare (*Fig. 4*). Fou revestida en el seu interior per set lloses de calcària de diferent mida², una de les quals, per la pressió s'havia desplaçat vers l'interior (*Fig. 3b*). En la secció b-b' hom pot observar clarament el sistema constructiu de l'estructura (*Fig. 4a*). Com a conseqüència de l'excavació de la fossa i del posterior revestiment, tota l'estructura estava envoltada per una capa d'argiles roges d'irregular potència, més compacta en el tram superior, mentre que la part inferior s'acompanyava de pedruscall (*Figs. 3 i 4*).

La sepultura era coberta per dues lloses. Una havia estat desplaçada pel tractor i era de forma quasi rectangular.³ La segona llosa fou encara trobada *in situ* en el moment de la documentació arqueològica feta per l'Equip de Recerques i tenia forma de triangle (*Fig. 3a*).⁴ Entremig de les lloses de revestiment i les de cobriment se n'havien col·locat d'altres de més petites. S'aconseguí així un perfecte tancament de l'estructura i s'evità una completa colmatació de l'interior de la cista. Una mateixa tècnica per tancar hermèticament les cistes ha estat observada a la Feixa del Moro (Llovera, 1985-86, 19) i a la Costa dels Garrics del Caballol (Castany, 1989-90). L'origen de les lloses ens és desconegut, però cal remarcar que a un quilòmetre i mig del sepulcre es troben dolomies i calcàries del triàsic (Muschelkalk).

La forma de la cista era rectangular. Les mesures interiors de la cambra eren 108 cm de longitud, 72 cm d'amplada i 64 cm de fondària, amb l'eix major orientat de N-NE a S-SW, amb la capçalera al N-NE —segons va informar mossèn Bergadà. La base de la cista es trobava a una profunditat d'un metre per sota del sòl agrícola actual (*Fig. 4*). Per tant, les mesures⁵ i l'orientació⁶ de la cista del Comellar del Mas de Baix s'adiuen a les

2. a) 96 x 18 x 46 cm; b) 27 x 15 x 45 cm; c) 62 x 7 x 59 cm; d) 78 x 12 x 36 cm; e) 61 x 10 x 58 cm; f) 20 x 10 x 18 cm; g) 108 x 31 x 9 cm.

3. 104 x 64 x 20 cm.

4. 126 x 84 x 18 cm.

5. "Las dimensiones generales de estas cistas neolíticas son de 1,50 cm de longitud, 0,60 cm de anchura y 0,70 cm a 0,90 cm de altura." (Muñoz, 1963, 242).

6. "En cuanto a la orientación, los datos son aún más escasos e inseguros. Serra Ráfols indica que en la Bóvila Madurell la orientación general no es muy rigurosa pero que en general es de N. NE a S. SO. Serra Vilaró nos dice que la orientación general en la comarca de Solsona es con la cabeza al Este mirando al Oeste." (Muñoz, 1963, 306). "La majoria dels enterraments presentaven el cos inhumat en connexió anatòmica, orientat NE/SW, amb el cap mirant a l'est" (Bordas *et alii*, 1992-93).

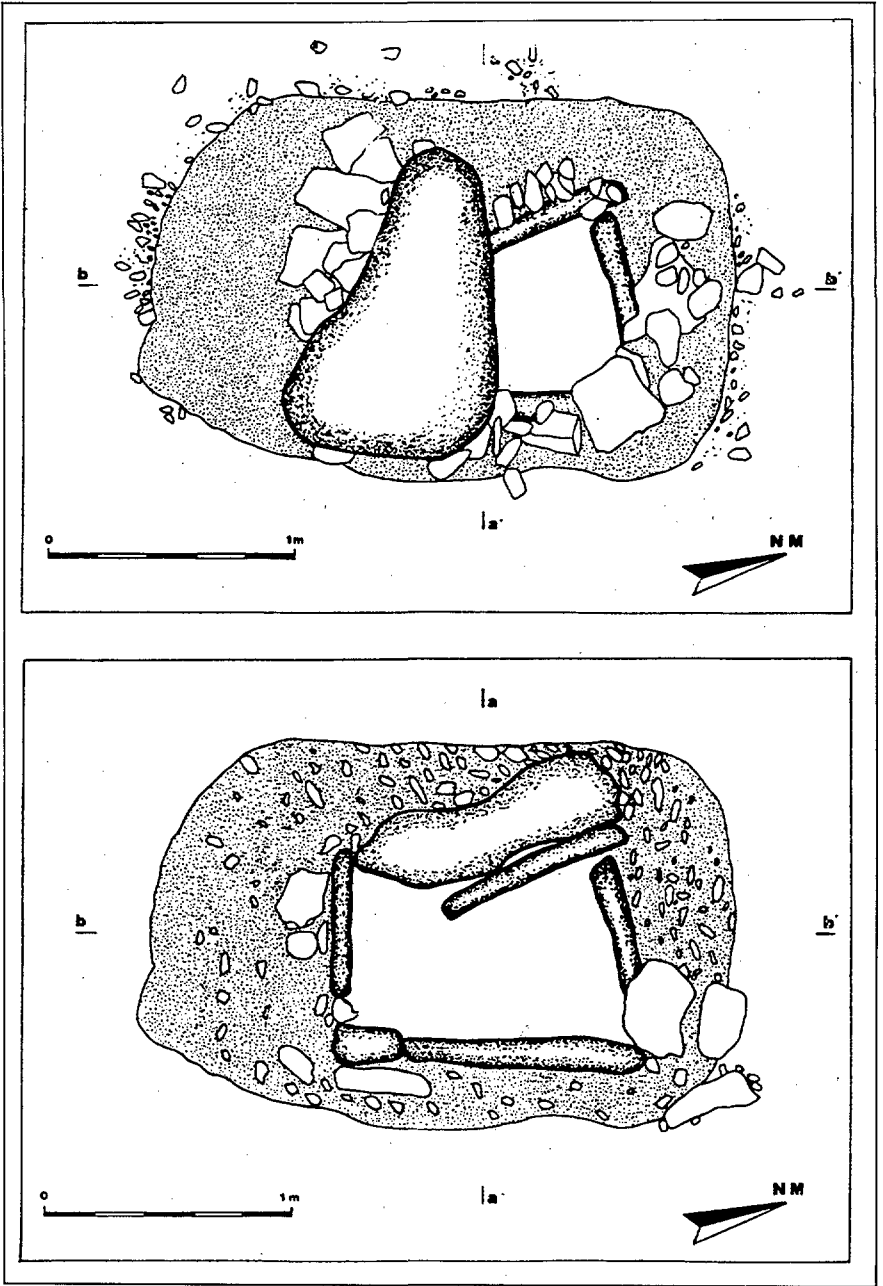

Fig. 3. Planta de la fossa

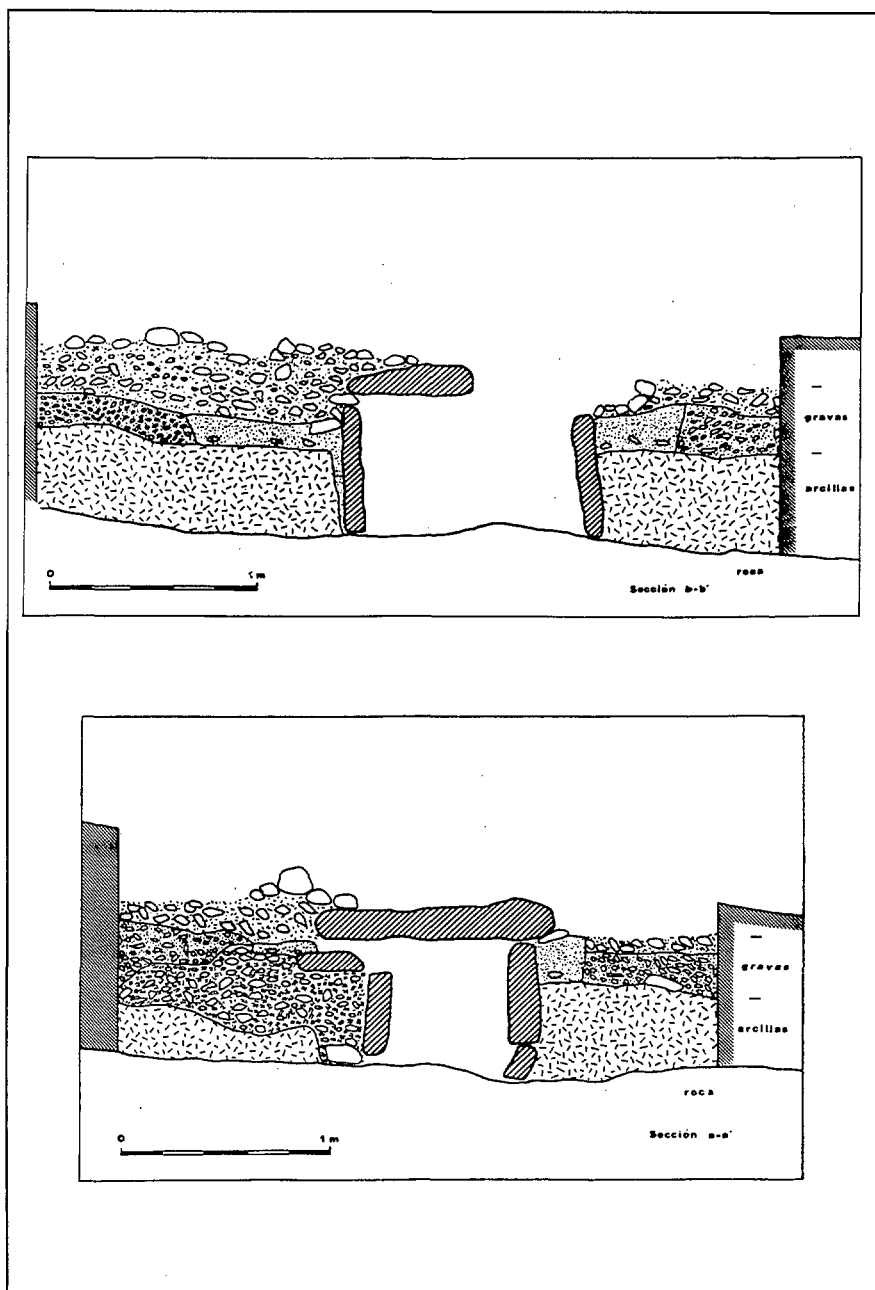

Fig. 4. Alçat de la fossa

característiques genèriques donades en la sistematització d'Anna M. Muñoz.

Val a dir que no s'observà de part dels membres de l'Equip de Recerques cap evidència tumular com les que s'han descrit per les cistes de Santa Maria de Miralles, les Comes Castellolí (Muñoz, 1963, 242), Costa dels Garrics I (Castany, 1989-90, 58), ni traces d'una senyalització de l'enterrament (esteles) com la documentada per S. Vilaseca a les Valls (Riudecols) (Vilaseca, 1954).

LA INHUMACIÓ

Desconeixem la posició en què es va trobar l'esquelet (decúbit, supí, lateral...) i només podem inferir una possible direcció NNE-SSW, amb el cap situat al cantó NNE de la cista. A la manca d'un estudi antropològic acurat, que esperem que es realitzi com més aviat millor, poques dades podem donar respecte a la inhumació.

ESTUDI DE L'AIXOVAR

Tant les restes humanes com els artefactes disposen d'una crosta calcària que va dificultar l'estudi i el dibuix d'algunes de les peces.

INVENTARI DE LA INDÚSTRIA LÍTICA

MB/74/3. Làmina de sílex de color vermellós, taló llis, bulb marcat i secció trapezoidal. 63 x 16 x 3 mm. (*Fig. 9*)

MB/74/4. Lamineta de sílex de color negre, taló llis, bulb difús i secció trapezoidal. La part distal és recoberta de concreció calcària. 39 x 8,5 x 4 mm. (*Fig. 9*)

INVENTARI DE LA INDÚSTRIA ÒSSIA⁷

MB/74/5. Punta llarga de base articular i secció plano-convexa. Realitzada sobre metàpod de cèrvid. 245 x 20,5 x 5,2 mm. Són visibles a ull nu unes fines estries curtes obliqües a la cara ventral. (*Fig. 5*)

MB/74/6. Punta llarga sense base articular i secció còncavo-convexa. Realitzada segurament sobre metàpod de cèrvid. 232 x 19,5 x 8 mm. (*Fig. 6*)

MB/74/7. Fragment medial i proximal de punta llarga de base articular i secció plano-convexa. Realitzat sobre metàpod de cèrvid. (187) x 18,5 x

7. La indústria òssia ha estat classificada segons la llista tipològica de J. M. Rodanés (1987).

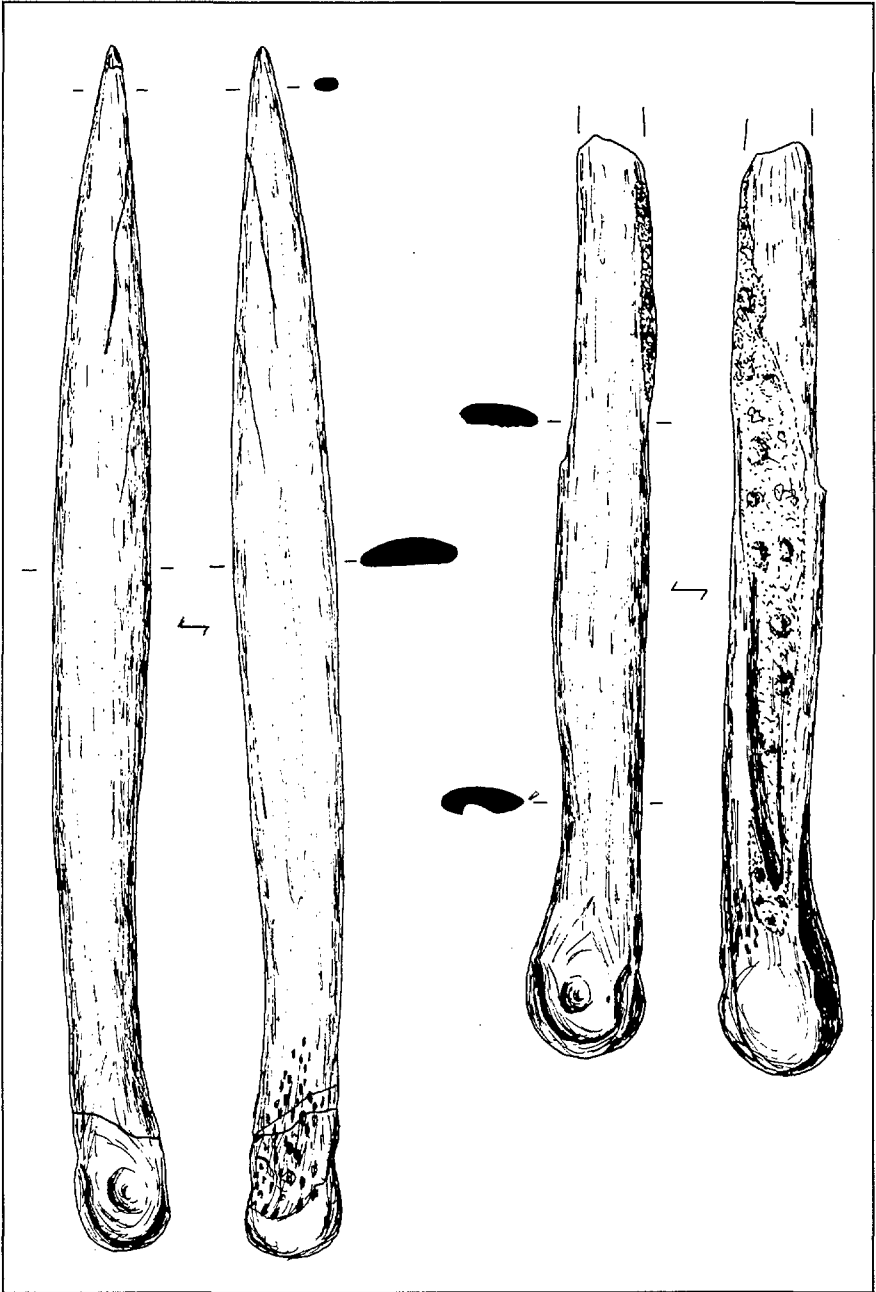

Fig. 5

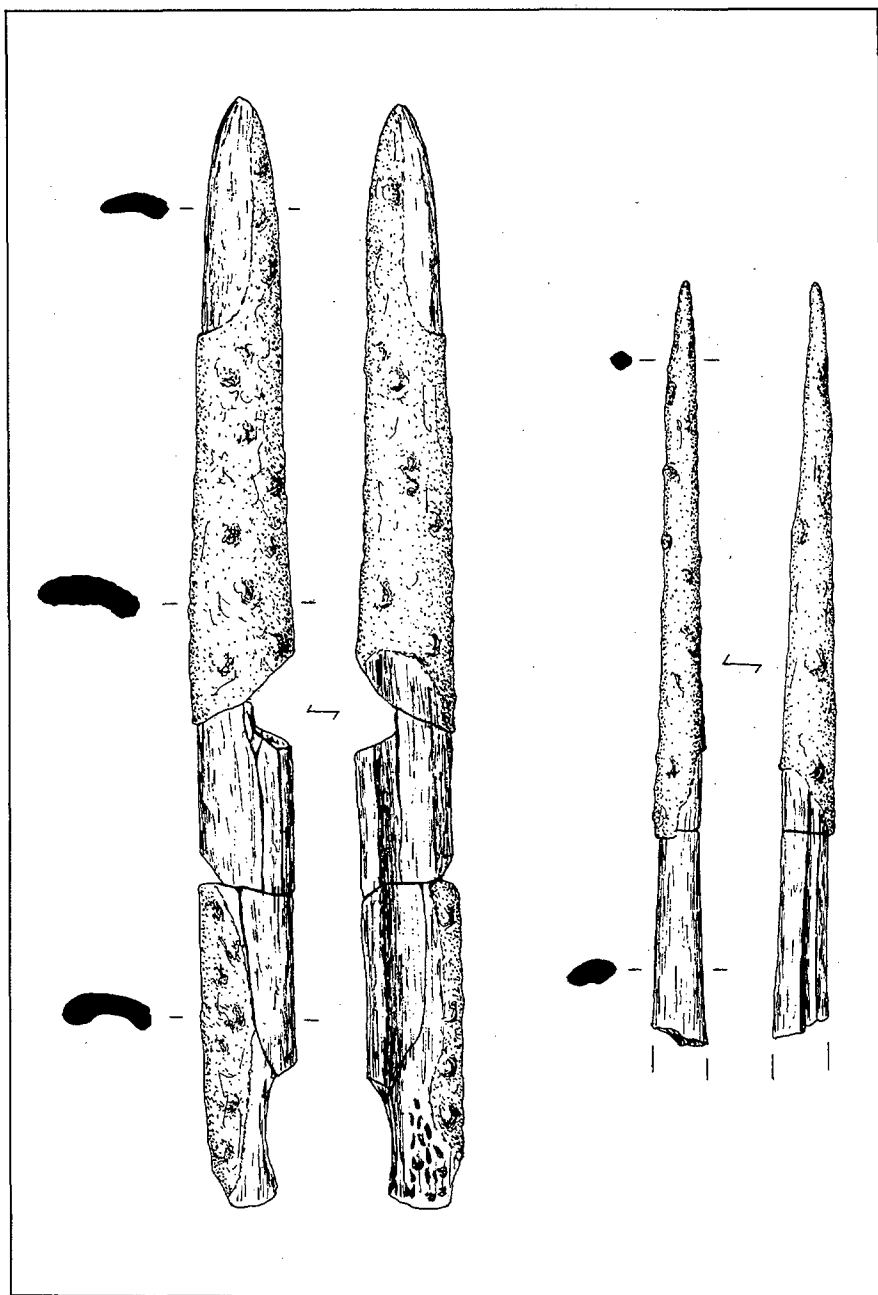

Fig. 6

5 mm. Presenta unes fines estries curtes paral·leles transversals a la cara dorsal. (*Fig. 5*)

Aquests tipus d'objectes (puntes llargues) també han estat classificats com a punyals⁸, passadors⁹, o com a puntes d'epífisis amb còndil¹⁰.

MB/74/8. Fragment medial i proximal de probable punxó, amb base articular i secció plano-convexa. Realitzat sobre metàpod d'ovicàpid. (112) x 10,5 x 3,5 mm. A la cara ventral es poden observar unes estries amples transversals. (*Fig. 7*)

MB/74/9. Fragment proximal i medial de punxó de base articular i secció còncavo-convexa. Realitzat sobre metàpod d'ovicàpid. (58) x 8 x 3 mm. (*Fig. 8*)

MB/74/10. Fragment medial i distal de punxó (sense base?) i secció còncavo-convexa. (119) x 11 x 5,5 mm. (*Fig. 7*)

MB/74/11. Fragment medial i distal de cisell (sense base?) i secció còncavo-convexa. (116) x 10 x 13 mm. (*Fig. 7*)

MB/74/12. Fragment medial i distal de punxó (sense base?) i secció còncavo-convexa. (114) x 9 x 3 mm. (*Fig. 8*)

MB/74/13. Fragment medial i distal de punxó (sense base?) i secció còncavo-convexa. (115) x 9,5 x 3,5 mm. (*Fig. 8*)

MB/74/14. Fragment medial i distal de punxó (sense base?) i secció còncavo-convexa. (96) x 10,5 x 4 mm. Presenta unes estries obliqües amples a la cara dorsal. (*Fig. 7*)

MB/74/15. Fragment medial i de probable punxó (sense base?) i secció còncavo-convexa. (80) x 13 x 4,5 mm. (*Fig. 7*)

MB/74/16. Fragment medial i distal de punxó (sense base?) i secció còncavo-convexa. (86) x 10,5 x 4 mm. (*Fig. 8*)

MB/74/17. Fragment medial de probable punxó (sense base?) i secció còncavo-convexa. (71) x 11,5 x 4,5 mm. (*Fig. 7*)

MB/74/18. Fragment medial de probable punxó (sense base?) i secció còncavo-convexa. (51) x 10 x 3 mm. (*Fig. 8*)

8. Segons la tipologia de H. Camp-Fabrer *et alii* (1990), diferenciant-los dels punxons exclusivament per un criteri mètric (longitud superior als 18 cm).

9. Segons E. Vento Mir (1985, 53)

10. Segons J. L. Voruz (1982, 87). En aquesta tipologia analítica, però, sense diferenciar-los dels punxons com succeeix en els altres casos.

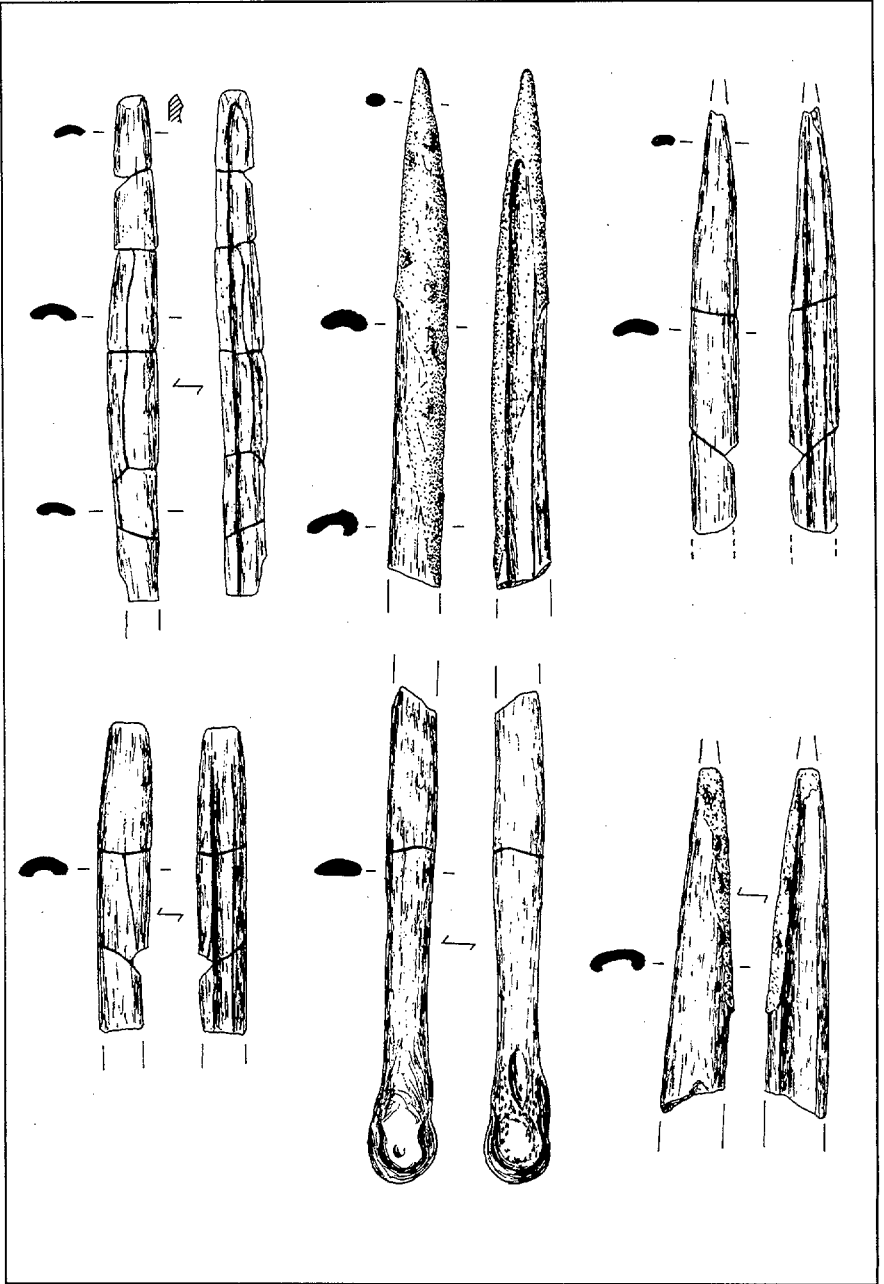

Fig. 7

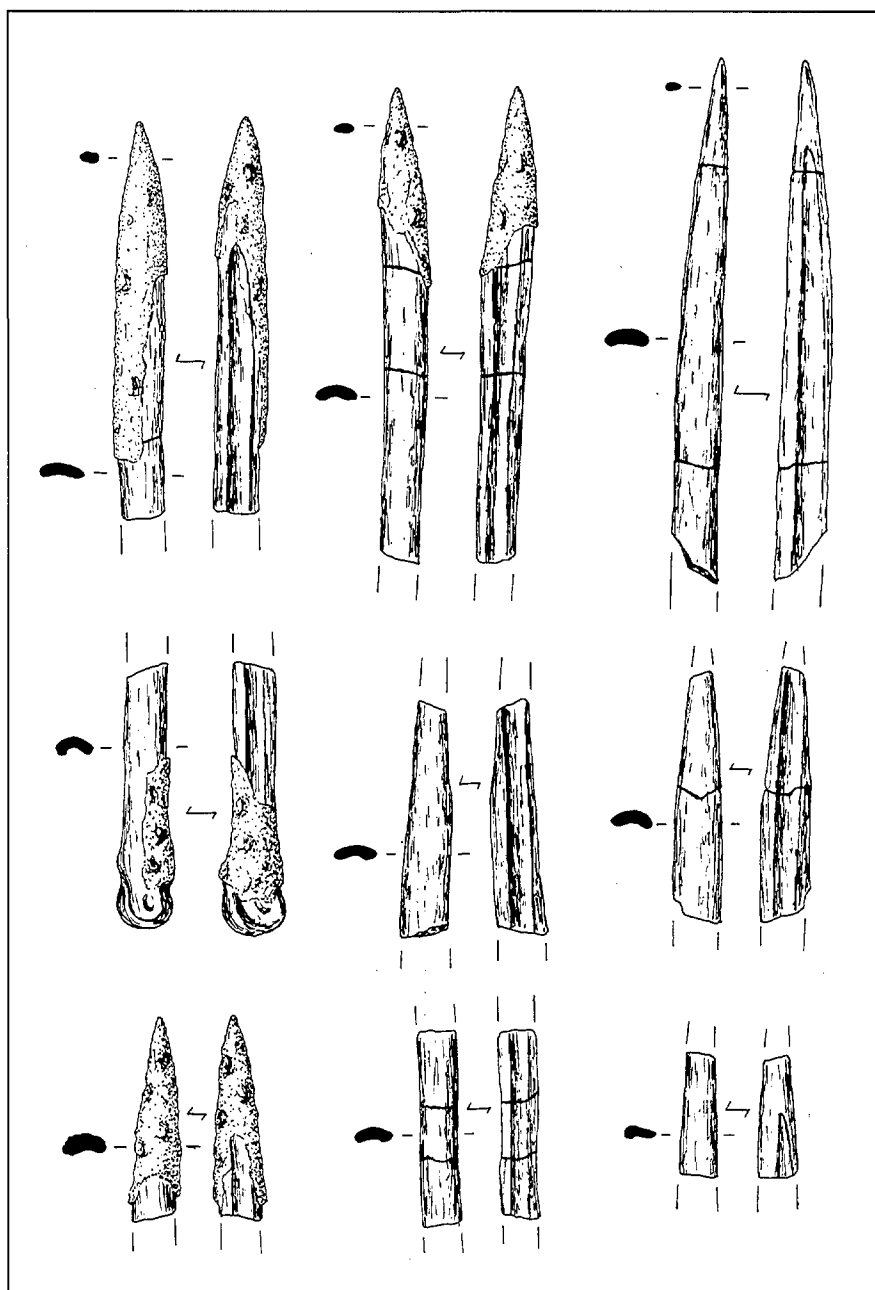

Fig. 8

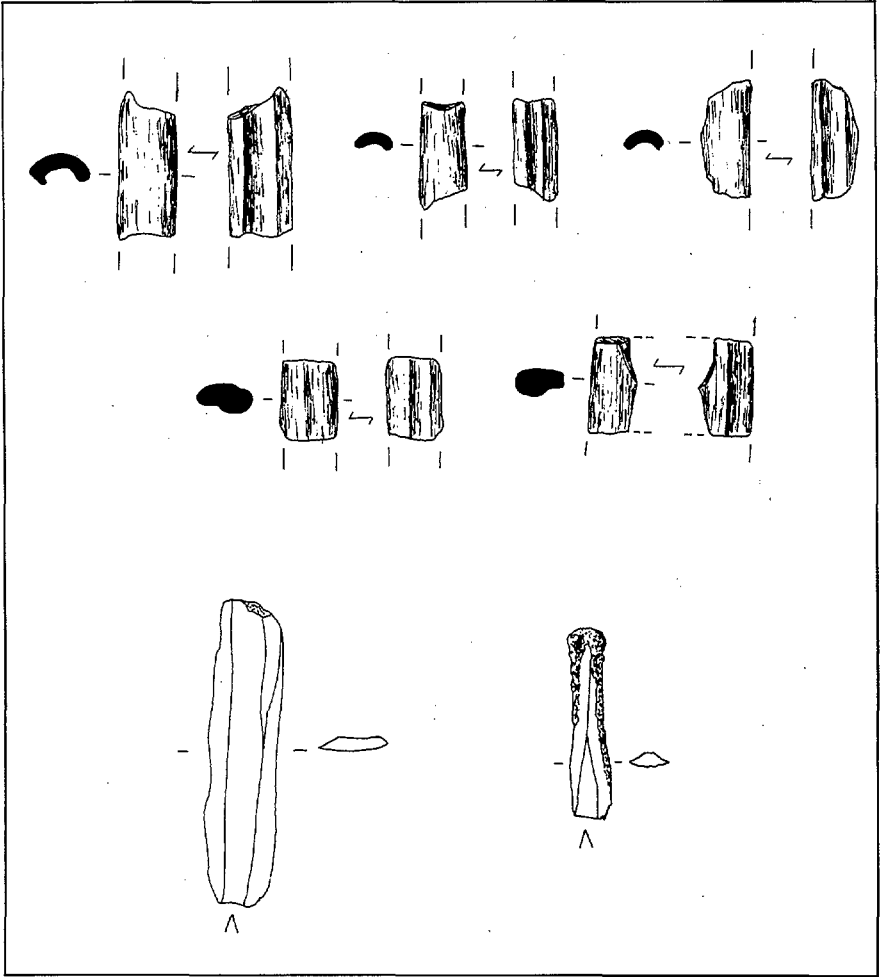

Fig. 9

MB/74/19. Fragment distal de punxó (sense base?) i secció còncavo-convexa. (45) x 10 x 5,5 mm. (*Fig. 8*)

MB/74/20. Fragment medial de probable punxó (sense base?) i secció còncavo-convexa. (57) x 10 x 3 mm. (*Fig. 8*)

MB/74/21. Fragment medial de probable punxó (sense base?) i secció còncavo-convexa. (31) x 12 x 5,5 mm. (*Fig. 9*)

MB/74/22. Fragment medial de probable punxó (sense base?) i secció còncavo-convexa. (43) x 9 x 3,5 mm. (*Fig. 8*)

MB/74/23. Fragment medial de probable punxó (sense base?) i secció còncavo-convexa. (26,5) x 8 x 2,5 mm. (*Fig. 8*)

MB/74/24. Fragment medial de probable punxó (sense base?) i secció còncavo-convexa. (21) x 9 x 3,5 mm. (*Fig. 9*)

MB/74/25. Fragment medial de probable punxó (sense base?) i secció còncavo-convexa. (20) x 10 x 5 mm. (*Fig. 9*)

MB/74/26. Fragment medial de probable punxó (sense base?) i secció còncavo-convexa. (11) x 12 x 5,5 mm. (*Fig. 9*)

MB/74/27. Fragment medial de probable punxó (sense base?) i secció còncavo-convexa. (25) x 9,5 x 5 mm. (*Fig. 9*)

MB/74/28. Fragment medial i distal de punxó (sense base?) i secció oval. (162) x 10,5 x 6,5 mm. (*Fig. 6*)

INVENTARI DE LA CERÀMICA

MB/74/1. Recipient llis de petita grandària, coll curt i fons convex amb espatlla. Presenta quatre llengüetes simètriques horitzontals biperforades. Vora secant vertical de perfil rectilini i llavi arrodonit. Pasta amb argila depurada i desgreixant de calcària de talla variada. Superfícies polides. Coccio reductora i coloració gris-negra. (*Fig. 11*)

Morfometria (en mm):

- Diàmetre de l'embocadura (Db): 80
- Diàmetre a la base del coll (Dbc): 95
- Diàmetre màxim de l'espatlla (De): 100
- Alçada panxa (fons+espatlla) (Hp): 45
- Alçada total (Ht): 80
- Alçada del coll (Hc): 35
- Alçada del fons (Hf): 40

Ht/Db=100; vas profund

Hc/Db=43,7; vas del coll poc ample

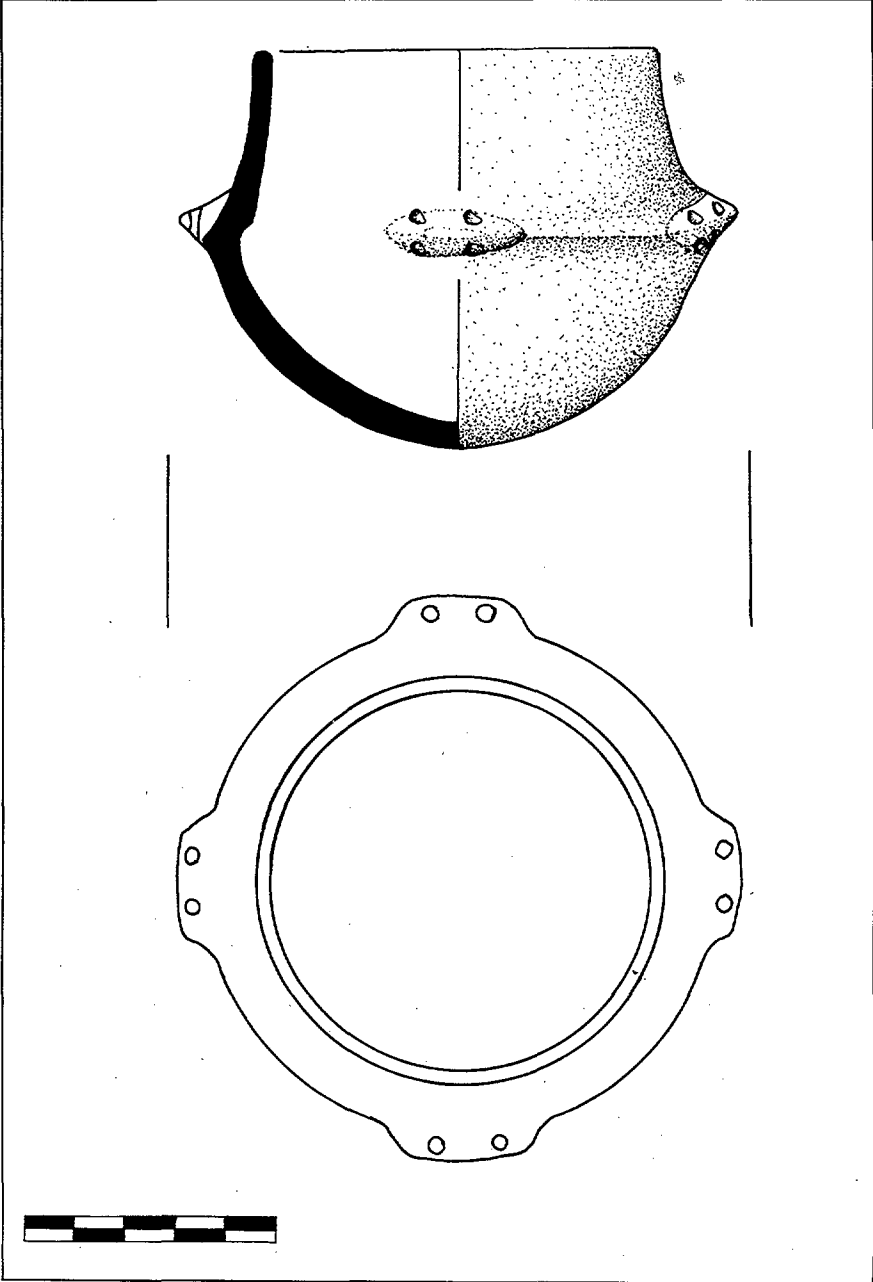

Fig. 10

$D_{bc}/D_b=118$; vas de parets reentrants
 $H_f/D_e=40$; vas de fons molt convex
 $H_c/H_t=43,7$; vas de coll curt
 $H_f/H_p=88,8$; vas de fons molt alt
 $D_e/D_{bc}=105$; espatlla poc sortida

MB/74/2. Part d'un recipient llis, de mida mitjana, perfil carenat —cos troncocònic i fons convex—, amb dues nanses de cinta simètriques sota la vora. Vora secant inclinada vers l'interior de perfil rectilini i llavi aprimat. Pasta amb argila depurada i desgreixant de calcària de talla variable. Superfícies polides. Coccio reductora, coloració gris-negra. (*Fig. 10*)

Morfometria (en mm):

- Diàmetre de l'embocadura (D_b): 110
- Diàmetre a nivell de la carena (D_c): 150
- Diàmetre a mitja alçada (D_m): 130
- Alçada total (H_t): 115
- Alçada del cos (H_c): 45
- Alçada del fons (H_f): 70

$H_t/D_b=104$; vas molt profund
 $H_c/H_t=39$; vas de carena alta
 $H_f/D_c=46,6$; vas amb fons molt convex a hemisfèric
 $D_c/D_b=136$, vas de parets molt reentrants
 $H_c/D_c=40,9$; cos del vas poc ample

ANÀLISI COMPARATIVA

Malgrat que no disposem de cap datació radiocarbonomètrica, l'adscripció cronocultural de la cista del Comellar del Mas de Baix no presenta gaire dificultat. Tant el tipus d'estructura sepulcral com l'aixovar recuperat¹¹ ens remetent a la cultura dels sepulcres de fossa del neolític mitjà-ple de la primera meitat del IV mil·lenni (4200/4000-3500 aC) (Miró, 1994).

11. Cal dir que no tenim plena certesa que es recuperés la totalitat de l'aixovar per la precarietat de l'*excavació* de part del mossèn Bergada i malgrat l'especial cura de l'Equip de Recerques del Museu Provincial de Tarragona, que garbellà amb aigua i sedassos fins, no tan sols la terra recollida a l'interior de la tomba, sinó també d'una bona part del voltant.

És bastant comuna la presència de làmines de sílex no retocades en els aixovars dels enterraments del neolític mitjà (Muñoz, 1965, 263) (Martín & Tarrus, 1991, 87) (Martín, 1992, 328); tot i que en el cas de la cista del Comellar del Mas de Baix les dues laminetes recuperades no corresponen al denominat sílex melat, tan característic en la cultura dels sepulcres de fossa.

Més interessants i definitòries són les puntes llargues amb epífisis elaborades a partir de metàpods de cérvol i que són molt representatives del neolític mitjà català (Muñoz, 1965, 277-84). Sense voler ésser exhaustius podem citar els paral·lelismes més pròxims als punyals de la cista del Comellar del Mas de Baix, com els dos exemplars de la cista de les Comes (Conesa) (Vilaseca, 1943) (*Taula 1*); o els tres exemplars de la sepultura de Povia (Lloberola) (Muñoz, 1965, 187) que mesuren 194, 192 i 235 mm. En el sepulcre del Burgar, S. Vilaseca (1969) va recuperar un lot de punxons i puntes llargues amb epífisis (còndils), el més sencer dels quals supera els 20 cm. En el sepulcre de la font de la Padrudella (Sant Antolí i Vilanova), s'hi documentà un conjunt d'indústria òssia molt similar, amb punxons sobre metàpods d'ovicàpid i puntes llargues, una de les quals amida 248 mm (Llobet, 1980). A la Mina Vallfera II (Mequinensa) (Royo, 1984 i 1987) s'hi exhumà un exemplar molt fragmentat. A la Tumba del Moro (Sorba) (Muñoz, 1965, 170) va salvar-se de l'espoli un gran punxó de 270 mm amb base articular i un total de quinze punxons de dimensions menors.

Taula 1: Tipometria de les *puntes llargues* o *punyals* de la cultura dels sepulcres de fossa:

Jaciment	longitud	amplada	gruix	I. mas-sivitat	I. fragilitat	I. Allarg.	I. Aplanam.
C. M. de Baix-5	245	20	5,2	104	47,1	12,3	3,8
C. M. de Baix-6	232	19,5	7,5	146	30,9	11,9	2,6
Cista Comes-1	250	18	6	108	41,7	13,9	3
Cista Comes-2	240	17	5	85	48	14,1	3,4
El Burgar	203	16	4,5	72	45,1	12,7	3,6

Altres conjunts d'indústria òssia paral·lelitzables als del Comellar del Mas de Baix són: la sepultura núm. 5 del Solar (Riner); van salvar-se cinc punxons fragmentats i incomplets, un dels quals mesura 170 mm. En les sepultures 2, 5, 6, 10, 11, 14 i 15 de la necròpoli de Puig d'en Roca (Riuró & Fusté, 1980), també s'hi localitzaren mostres d'una excepcional indústria òssia, amb punxons de base articular de distintes mesures, entre els quals destaca el punyal de la sepultura 16. Un altre exemplar pertany a la sepultura

2 de la bòbila 2 de can Torrents (Montornès del Vallès), que mesura 225 mm (Muñoz, 1965, 40). A la cista del Vilar de Simosa (Olius) (Muñoz, 1965, 200), s'hi trobaren dos grans punyals de 238 i 198 mm respectivament. En el sepulcre núm. 2 de la vinya del Picó (Solsona), s'hi va trobar un gran punyal de 212 mm. En la sepultura 33 (Muñoz, 1965, 81), s'hi recuperà un conjunt de punxons, un dels quals assoleix quasi els 200 mm. Altres troballes més recents de conjunts d'indústria òssia en contextos funeraris de la cultura dels sepulcres de fossa, les tenim a l'enterrament núm. 5 del Pla del Riu de les Marcetes (Manresa) (Guitart, 1986-87, 46); en la fossa MS-61 de la bòbila Madurell (Alaminos *et alii*, 1991) o a la mina 9 de can Tintoré (Gavà) (Villalba *et alii*, 1986, 44) (Villalba *et alii*, 1992, 211).

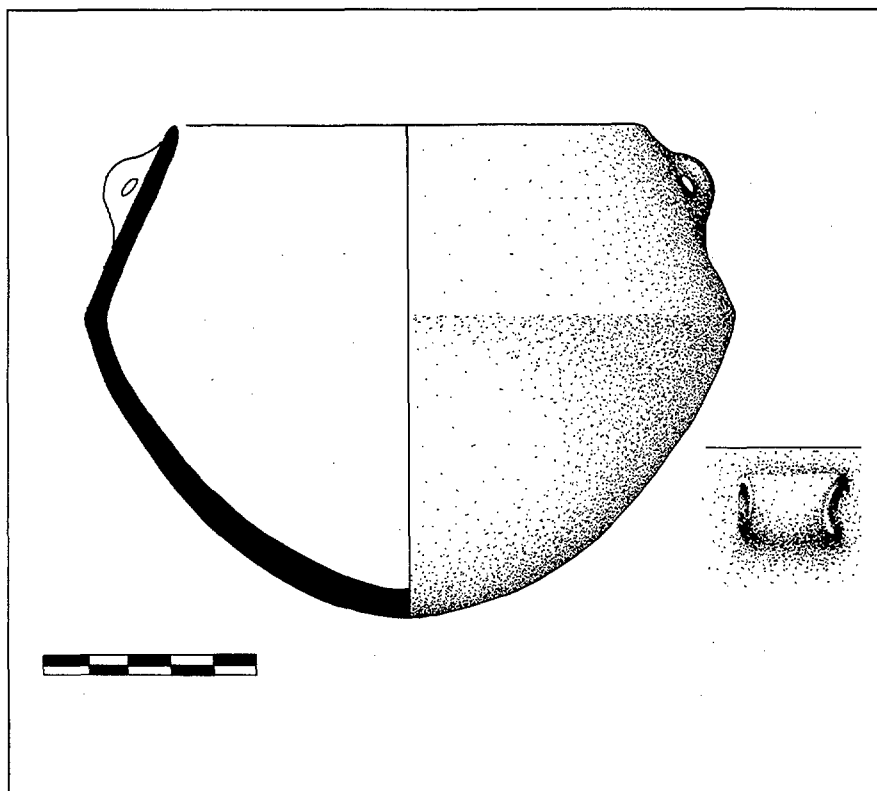
En alguns dels objectes (núm. 5, 7, 8 i 14) —i malgrat l'extensa concreció calcària— pot observar-se a ull nu una sèrie de marques que molt probablement ens parlen del procés de fabricació dels punyals i punxons. Procés que es devia iniciar, segurament, amb un serrat o ranurat en l'eix longitudinal del metàpod de cérvol o oviçàpid per tal d'aprofitar la màxima longitud de l'os (Murray, 1979) (*Fig. 1b-1d*). L'aplicació tècnica de la percussió indirecta entremig dels dos còndils sembla poder-se rebutjar en la fabricació de les peces més llargues, ja que no garanteix un control de l'extracció de les dues meitats simètriques. El segon pas consisteix en una abrasió i posterior poliment (estries fines, curtes i paral·leles) (Vento, 1985, 37) que, poc o molt, afectaria també el còndil.

Les atribucions funcionals de les puntes amb epífisi de còndil (punxons i puntes llargues) han estat diverses. Així, des de la consideració d'armes com ho demostra l'aplicació del terme *punyal* per descriure els de major mida (Muñoz, 1965, 282), a la de passadors o agulles per subjectar el cabell (Muñoz, 1965, 272) (Vilaseca, 1973, 159) (Riuró & Fusté, 1980, 67) (Rodanés, 1987, 75) car "*la fragilidad del extremo distal y sus aparición en enterramientos, en ocasiones incluso adosado al cráneo, nos permiten considerarlo como adorno para el cabello*" (Vento, 1985, 53).

Respecte a la ceràmica, cal dir que el vas carenat (MB/74-2) (*Fig. 10*) és una de les formes més característiques i repetides de la cultura dels sepulcres de fossa (Muñoz, 1965, 288) (Martín & Tarrús, 1991, 86-1) (Martín, 1992, 328). Més interessant i nou és el recipient número 1 (*Fig. 11*), el qual entroncaria amb els *vases à épaulement* —tipus IIb i IIb— de J. Vaquer (1975, 221-225) o, en menor mesura, amb els *vases à fond bombé et paroi dégagée* —tipus IIa— (192). Els paral·lelismes més pròxims, els tindriem en els jaciments Chasseys de la Grotte de la Madeleine, Petite Grotte de Bize i Station de Miouvin. Respecte a Catalunya no hem trobat

clars paral·lels d'aquest vas, però presenta algunes similituds amb el vas de la Bòbila Padró —tipus 16— (Muñoz, 1965, 40) i, en menor grau, amb un dels recipients de la sepultura núm. 5 de Puig d'en Roca (Riuró & Fusté, 1980, 31) i amb el vas de la fossa 5 del Pla del Riu de les Marçetes (Guitart, 1986-87, 44).

Els vasos amb espatlla han estat considerats com a elements Chassey en el context del neolític mitjà català (Llongueras, Marcet & Petit, 1981, 192 i 1986, 254) (Martín & Tarrus, 1991, 88). Si acceptem aquesta afirmació, la troballa del vas núm. 1 a la cista del Comellar del Mas de Baix ens obligaria a retocar la distribució que fins avui en dia s'havia fet d'aquests materials a Catalunya. La repartició dels jaciments que han proporcionat ceràmiques d'estil Chassey restava circumscrita principalment al Vallès, Moianès, Baix Llobregat i Penedès, (Llongueras, Marcet & Petit, 1986) (*Fig. 1*) sense que s'hagués constatat més al sud de Gaià (*Fig. 12*).

Fig. 11

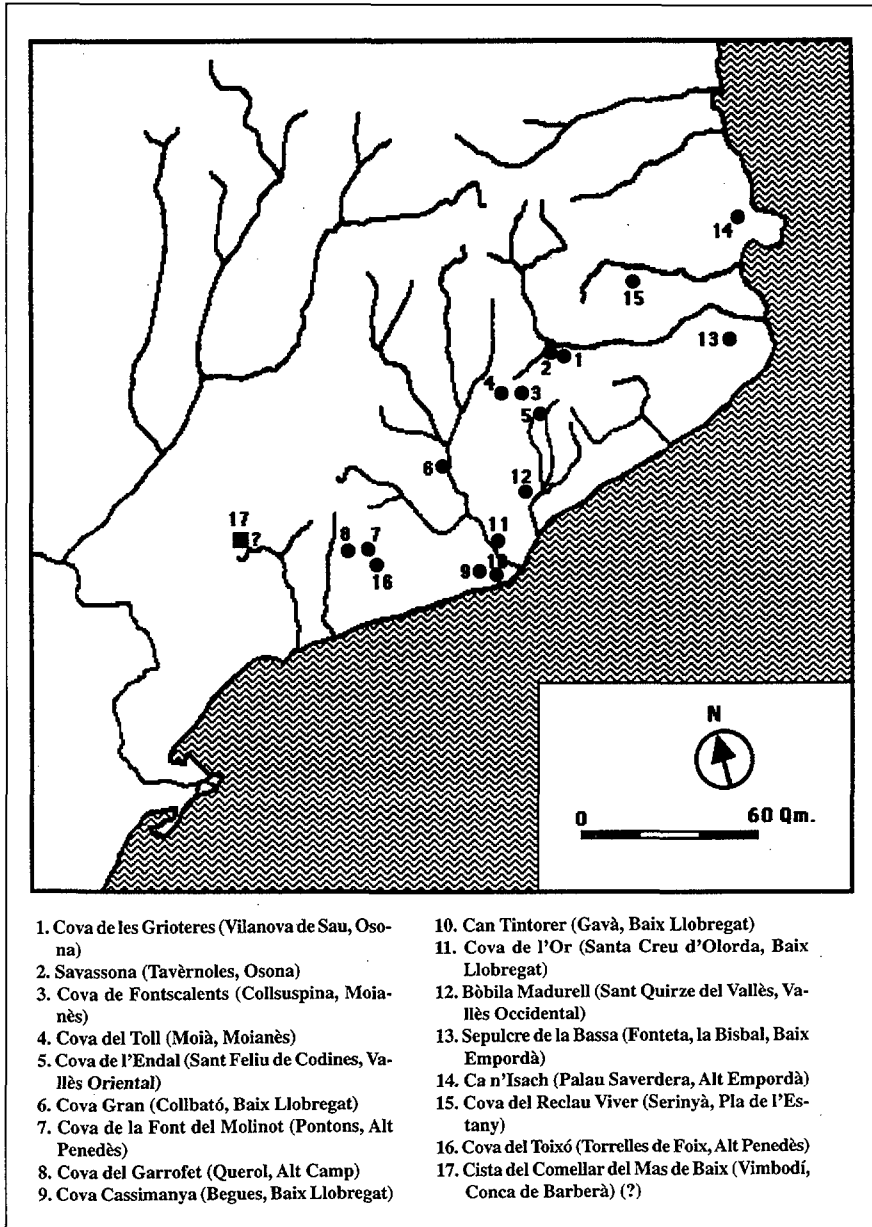

Fig. 12. Carta de repartició dels jaciments que han proporcionat ceràmiques de tipus Chasseya a Catalunya (segons Llongueras, Marçet & Petit, 1986, 257; i Martín & Tarrús, 1991, 88-89, modificat)

CONCLUSIONS

L'estructura interpretativa del neolític a la Conca de Barberà correspon encara de forma molt clara a un estadi de la recerca prehistòrica catalana anterior a la dècada dels anys vuitanta, car fou llavors quan s'inicià un seguit de projectes d'excavacions programades i sistemàtiques en moltes contrades de Catalunya, especialment a les comarques de Girona i Barcelona.

En canvi a la Catalunya meridional i molt especialment a la Conca de Barberà el registre arqueològic està determinat per excavacions arqueològiques antigues —no per això menys meritòries, però sí exemptes d'anàlisis paleoecològiques (palinologia, antracologia, sedimentologia) i paleoconòmiques (anàlisis faunístiques i carpològiques)— centrades sobretot en coves i abrics però no en hàbitats a l'aire lliure. Per tant, hom pot fer esment de la contradicció entre un registre material força notable (ceràmiques, sílex, restes humanes, etc...) del neolític a la Conca però un escàs coneixement del procés històric que implicà l'inici de les formacions socials agroramaderes entre el VI i el II mil·lenni BC.

El registre arqueològic a la Conca de Barberà ens permet referenciar un neolític mitjà (IV mil·lenni BC) documentat exclusivament per enterraments (Miró, 1988-89), tant en fossa (Clot de la Canaleta, necròpoli de les Piles) com en cista (les Comes, Comellar del Mas de Baix) (*Fig. 13*). Ara bé, l'inici de les societats pageses devia ser una mica anterior (VI-V mil·lenni BC), com ho palesa l'excepcional jaciment de la cova de la Font Major a l'Espluga de Francolí (Vilaseca, 1969b) (Miró, 1989). Les fases finals del neolític (IV-III mil·lenni BC), testimoniades exclusivament en coves i abrics, foren utilitzades tant per hàbitats com per a finalitats sepulcral (Taula 2). El cas tal vegada millor documentat és la Balma del Duc (Montblanc) (Solé, 1982).

D'altra banda, hi ha a la comarca un gran nombre de jaciments a l'aire lliure —tradicionalment coneguts sota l'epígraf de tallers de superfície (Vilaseca, 1936, 1953)—, alguns dels quals, per la seva estructura tecnològica, podem adscriure'ls *lato sensu* al neolític (p. ex. Cantacorbs, Cortals, Font Nerola-Font del Ferro...). (*Taula 2*)

La cista del Comellar del Mas de Baix se suma a les evidències arqueològiques del poblament del neolític mitjà a la Catalunya meridional, centrat sobretot en els enterraments (Miró, J. M., 1988-89). Ara bé, a diferència d'altres comarques —com el Baix Camp, el Penedès, el Solsonès o l'Alt Urgell, que poden tenir cabuda en una de les fàcies geogràfiques (vallesà, solsonià, empordanès) i que recentment han estat escindides de la cultura dels sepulcres de fossa, basant-se quasi exclusivament en les diferen-

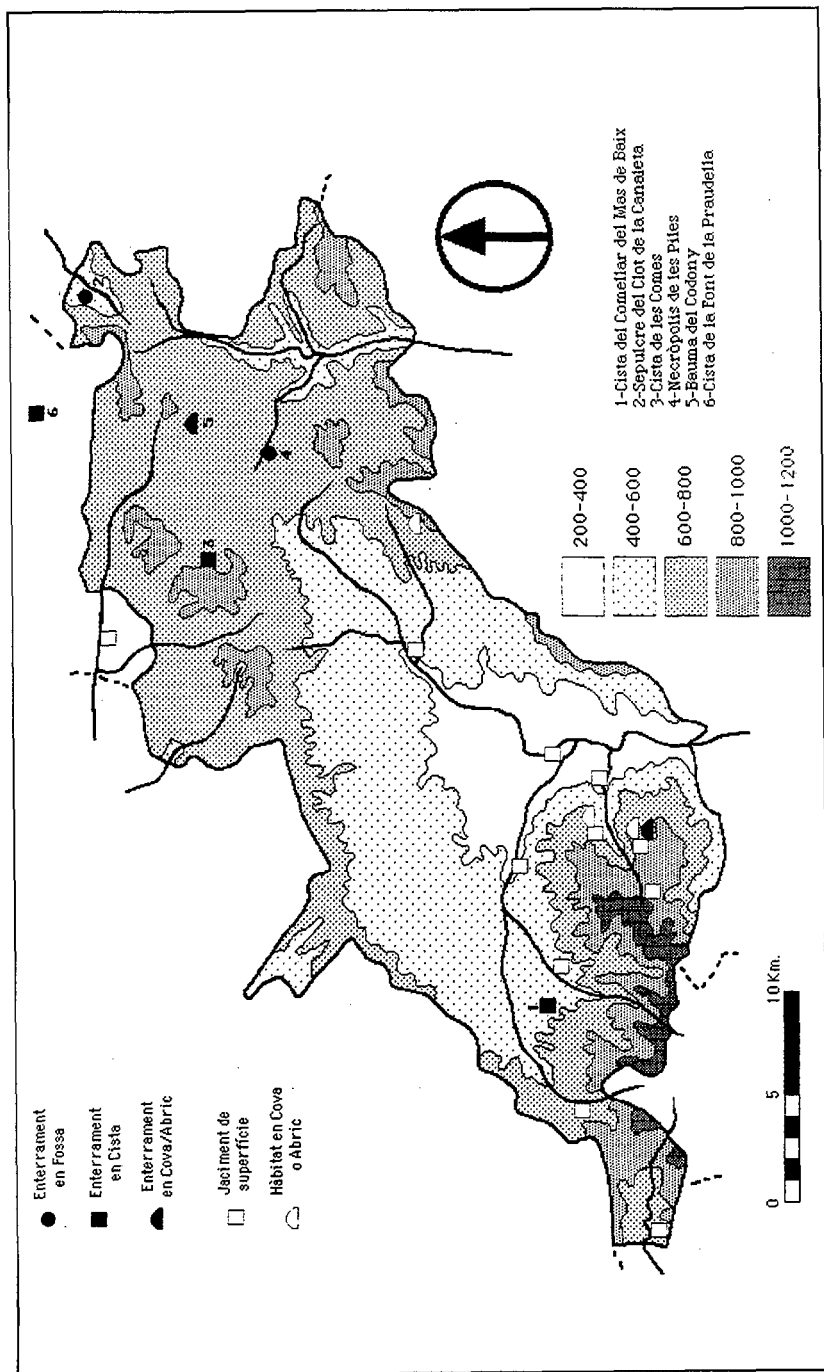

Fig. 13

cies de tipologia funerària (Cura, 1976) (Martín & Tarrús, 1991) (Martín, 1992)— la Conca de Barberà presenta una marcada dualitat en els sistemes d'enterrament ja que trobem indistintament tombes en fossa com cistes de lloses o fins i tot balmes.

Tres poden ser les explicacions com a hipòtesis de treball en aquesta situació tan especial de variabilitat dels sistemes d'enterrament a l'àrea de la Conca de Barberà durant el neolític mitjà. Hom pot recórrer en primer lloc a la situació privilegiada de la Conca de Barberà com a comarca intermèdia, entre el prelitoral català (Camp de Tarragona) (vallesà) i els altiplans centrals de la Segarra (solsonià).

Una segona explicació tindria un vessant cronològic. Altrament dit, la dualitat de les formes d'enterrament durant el neolític mitjà a la Conca de Barberà s'entendria a causa de l'alternança temporal de les dues fàcies o grups culturals: vallesà i solsonià; sense que de moment puguem precisar la primacia cronològica de l'una sobre l'altra.

Certament, les dues primeres hipòtesis ens semblen un xic artificioses i força difícils de verificar arqueològicament. La tercera hipòtesi, més versemblant segons el nostre parer, rau en l'heterogeneïtat dels sistemes d'enterrament (coves sepulcral, coves d'habitació amb enterraments, sepultures en estructures reaprofitades, cistes megalítiques, etc.) observat ja en el neolític antic epicardial-postcardial (V mil·lenni BC), tant a Catalunya (Bosch & Tarrús, 1990, 120-4) com a la resta de la Península Ibèrica (Rubio, 1990, 140). Variabilitat dels sistemes d'enterrament també constatada reiteradament pel neolític mitjà (primera meitat del IV mil·lenni BC). Així, mentre que pel període del neolític antic postcardial es tendeix a emfasitzar les produccions o els estils ceràmics per identificar grups culturals (Montboló, Molinot...) sense tenir present, però, la disparitat de formes sepulcral, en contraposició, pel neolític mitjà han estat les formes sepulcral l'element exclusiu per aïllar grups o fàcies regionals.

Caldria, finalment, prendre en consideració un aspecte que poques vegades apareix en els models explicatius del canvi cultural en la prehistòria. Ens referim a la conjuntura socio-política en el moment de formular una teoria o una modelització explicativa dels processos prehistòrics i històrics. Durant la dècada dels seixanta i la dels setanta, en el context d'una dictadura repressiva i homogeneïtzadora enfront de la pluralitat de l'Estat, la cultura dels sepulcres de fossa restava com a exemplificació màxima —de forma conscient o inconscient— d'una realitat prehistòrica exclusivament centrada a Catalunya i ben diferenciada de la resta de la Península Ibèrica. A partir dels

anys vuitanta, amb la normalització del país, es vertebrà una nova articulació político-administrativa (autonomia, descentralització, administració comarcal) i és en aquesta nova conjuntura que l'antiga visió unitària de la cultura dels sepulcres de fossa de Catalunya comença a ésser desarticulada i dóna pas a "grups o fàcies culturals" amb un marcat caràcter comarcal: vallesà, solsonià, empordanès...

Taula 2: esquema del neolític a la Conca de Barberà

CALEND. BC		HÀBITATS EN COVA I EN ABRIC	HÀBITATS A L' AIRE LLIURE	ENTERRA- MENTS
III m.		Cova dels Xaragalls? Bauma del Duc	 Tossal de les Benes Les Comes	Cova dels Xaragalls Racó de l'Hospital Enterrament del Tos- sal de les Benes
IV m.			Mas de Móra? Molins de la Vila? Estret de la Vall Cantacorbs Cortals Font Nerola Font del Ferro	Cista de les Comes Sepulcre del Clot de la Canaleta Necròpoli de les Piles Cista del Comellar del Mas de Baix Bauma del Codony?
V m.				
VI m.		Cova de la Font Ma- jor		Cova de la Font Ma- jor
VII m.				

BIBLIOGRAFIA

ALAMINOS, A.; BLANCH, R.M. & LÁZARO, P. (1991). "Bóbila Madurell. Su contribución al Neolítico Medio en Cataluña." *Revista de Arqueología* 28. Pàg. 14-23.

BORDAS, A. *et alii* (1992-93). "Excavacions arqueològiques 1991-1992 a la Bòbila Madurell-Mas Duran (Sant Quirze del Vallès, Vallès Occidental)." *Tribuna d'Arqueologia*. Pàg. 31-47.

BOFARULL, M. (1991). *Origen dels noms geogràfics de Catalunya. Pobles, rius, muntanyes, etc.* Biblioteca Popular Catalana. 283 pàg.

BOSCH, A. & TARRÚS, J. (1990). *La cova sepulcral del Neolític Antic de l'Avellaner. Cogolls-les Planes d'Hostoles (la Garrotxa)*. Centre d'Investigacions Arqueològiques. Sèrie Monogràfica 11, 125 pàg. Girona.

CAMPS-FABRER, H. *et alii* (1990). *Poinçons, Pointes, Poignards, Aiguilles*. Publications de l'Université de Provence.

CASASSAS, L. *et alii* (1988). *La natura i l'home a les muntanyes de Prades*. Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 116 pàg. Montblanc.

CASTANY, J.; ALSINA, F. & GUERRERO, L. (1988-89). "El megalitisme al Solsonès: resultats de les darreres excavacions (1984-1988)." *Tribuna d'Arqueologia*, pàg. 41-47.

CURA, M. (1976). "El grup cultural de les cistes neolítiques del Prepirineu català (el solsonià)." *I Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà*. Puigcerdà, pàg. 49-52.

GUITART, I. (1986-87). "La necròpolis neolítica del Pla del Riu de les Marcetes (Manresa, Bages)." *Tribuna d'Arqueologia*, pàg. 41-47.

LLOBET, J.M. (1980). "El sepulcre de fossa de la Font de la Padruella (la Segarra)." *Recerques Lleidetanes* 2, pàg. 29-33.

LLONGUERAS, M. (1981). "La Cultura dels Sepulcres de Fossa del neolític mig-recent de Catalunya." *El Neolític a Catalunya*, Abadia de Montserrat, pàg. 161-172.

LLONGUERAS, M.; MARCET, R. & PETIT, M.A. (1981). "Ceràmica de tipus «Chassey» a Catalunya." *El Neolític a Catalunya*, Abadia de Montserrat, pàg. 185-193.

LLONGUERAS, M.; MARCET, R. & PETIT, M.A. (1986). "La Cultura Catalana de los Sepulcros de Fosa y su relación con el Chasseense." In J.-P. Demoule & J. Guilaine (Ed.). *Le Néolithique de la France*, Picard, pàg. 251-258. París.

LLOVERA, X. (1985-86). "La Feixa del Moro (Juberri) i el Neolític Mig-Recent a Andorra." *Tribuna d'Arqueologia*, pàg. 15-24.

MARTÍN, A. (1992). "Dinámica del Neolítico Antiguo y Medio en Catalunya. Aragón/Litoral Mediterraneo. Intercambios Culturales durante la Prehistoria. Zaragoza, Institución Fernando el Católico, pàg. 319-333.

MARTÍN, A.; TARRÚS, J. (1991). "Les Groupes de l'horizon Néolithique moyen Catalan et ses rapport avec le Chasséen." A. Beeching et alii. *Identité du Chasséen. Actes du Colloque International de Nemours 1989*. Nemours, CNRS, pàg. 81-90.

MIRÓ, J.M. (1988-89). "El sepulcre del «Clot de la Canaleta» (Roques d'Aguiló, Conca de Barberà) en el context neolític mig a la Catalunya Meridional." *Reial Societat Arqueològica Tarraconense Època V, núm. 1 i 11*, pàg. 31-45.

MIRÓ, J.M. (1989). "El Neolític Antic a la Conca de Barberà: la Cova de la Font Major (Espluga de Francolí)." *XXXV Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos de Catalunya*. Valls, Institut d'Estudis Vallencs XXVII, pàg. 219-234.

MIRÓ, J.M. (1994). "La cronologia dels estils ceràmics neolítics a Catalunya i la datació de C14 de la Timba del Bareny (Riudoms, Tarragona)." *Saguntum. Papeles del Laboratorio de Arqueología de Valencia 27*, pàg. 57-66.

MUÑOZ, A.M. (1965). *La Cultura Neolítica Catalana de los Sepulcros de Fosa*. Institut d'Arqueologia i Prehistòria. Universitat de Barcelona, 497 pàg. Barcelona.

MURRAY, C. (1979). "Les techniques de débitage de métopodes de petits ruminants a Auvergnier-Port." *L'industrie en os et bois de cervidé durant le néolithique et l'age des Métaux*, CNRS, pàg. 27-35.

PLANAS, I. (1988). *Les muntanyes de Prades*. Institut d'Estudis Vallencs, Valls, pàg. 299.

RIPOLL, E. & LLONGUERAS, M. (1963). "La cultura neolítica de los Sepulcros de Fosa en Cataluña." *Ampurias 25*, pàg. 1-90.

RIURÓ, F. & FUSTÉ, M. (1980). *Les estacions prehistòriques del Puig d'en Roca*. Associació Arqueològica de Girona, Girona, pàg. 81.

RODANÉS, J.M. (1987). *La industria ósea prehistórica en el valle del Ebro*. Diputación General de Aragón, Zaragoza, 276 pàg.

ROYO, J.I. (1984). "Excavaciones arqueológicas en el barranco de la Mina Vallfera. Mequinzena, Zaragoza." *Boletín del Museu de Zaragoza 3*, pàg. 5-22.

ROYO, J.I. (1987). "El poblado y necrópolis neolítics de la Mina Vallfera, Mequinzena, Zaragoza. Campaña de 1985." *Arqueología Aragonesa 1985*, pàg. 27-29.

RUBIO, I.L. (1990). "Enterramiento y ritual en el Neolítico Hispano." *Zephyrus XLIII*. Pàg. 137-141.

SOLÉ, M. (1982). "Balma del Duc, Montblanc." *Les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, pàg. 129-131.

VAQUER, J. (1975). *La ceramique Chasséenne du Languedoc*. Laboratoire de Préhistoire et de Palethnologie, Carcassonne, 368 pàg.

VENTO, E. (1985). "Ensayo de clasificación sistemática de la industria ósea neolítica. La Cova de l'Or (Beniarrés, Alacant). Excavaciones Antiguas." *Saguntum. Papeles del Laboratorio de la Universidad de Valencia 19*, pàg. 31-83.

VILASECA, S. (1936). *La indústria en sílex de Catalunya. Les estacions tallers del Priorat i extensions*. Llibreria Nacional i Estrangera, Reus, 128 pàg.

VILASECA, S. (1943). "Una cista prehistórica con enterramiento doble en Conesa (la Segarra, Provincia de Tarragona)." *Boletín Arqueológico de la Real Sociedad Arqueológica Tarraconense Época IV. Fasc. II*, pàg. 5-11.

VILASECA, S. (1945). "Vestigios de un poblado y necrópolis prehistóricos en Riudecols (Tarragona)." *Archivo de Prehistoria Levantina II*, pàg. 81-86.

VILASECA, S. (1953). *Las industrias del sílex Tarraconenses*. CSIC, Madrid, 526 pàg.

VILASECA, S. (1969a). "El sepulcro de fosa del Burgar (Reus)." *Noticario Arqueológico Hispánico X-XI*, pàg. 2.080-229.

VILASECA, S. (1969b). "La Cova de la Font Major." *Trabajos de Prehistoria 26*, pàg. 117-202.

VILASECA, S. (1973). *Reus y su entorno en la Prehistoria*. Asociación de Estudiosos Reusenses, Reus, 286 pàg. i 174 figs.

VILLALBA, M.J.; BAÑOLAS, L. & ARENAS, J. (1992). "Evidències funeràries a l'interior de les mines de Can Tintorer." *IX Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà. Estat de la Investigació sobre el neolític a Catalunya*. Puigcerdà, Institut d'Estudis Ceretans, pàg. 209-212.

VILLALBA, M.J. et alii (1986). *Les mines neolítiques de Can Tintorer. Excavacions 1978-1980*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona, 203 pàg.

VORUZ, J.-L. (1982). "Typologie analytique d'industries osseuses neolithiques." *L'industrie en os et bois de cervidé durant 1e Néolithique et l'age des Métaux*, CNRS, pàg. 77-105.